مەدىنىدە نازىل بولغان | سۈرە تالاق | 12 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا۟ ٱلْعِدَّةَ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنۢ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۥ ۚ لَا تَدْرِى لَعَلَّ ٱللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿١﴾

ناهايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللہ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئى پەيغەمبەر! (ئۇممىتىڭگە ئېيتقىنكى) سىلەر ئاياللارنى تالاق قىلساڭلار، ئۇلارنىڭ ئىددىتىگە (لايىق پەيتتە يەنى پاكلىق ھالىتىدە) تالاق قىلىڭلار. (نەسەب ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) ئىددەتنى ساناڭلار، پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار، (ئۇلارنىڭ ئىددىتى توشمىغىچە) ئۇلارنى ئۆيلىرىدىن چىقىرىۋەتمەڭلار، ئۇلارمۇ (ئۆيىدىن) چىقمىسۇن، ئۇلار پەقەت ئوچۇق پاھىشە قىلسىلا ئاندىن (ھەدنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن) چىقىدۇ، ئەنە شۇ اللہنىڭ قانۇنىدۇر، كىمكى اللہنىڭ قانۇنىدىن ھالقىپ كېتىدىكەن، ئۇ ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ، سەن بىلمەيسەنكى، اللہ شۇنىڭدىن كېيىن (يەنى تالاقتىن كېيىن) بىرەر ئىشنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى مۇمكىن[1].

ئايالنى پاكلىق ھالىتىدە تالاق قىلىش، ئۇنى ئۆيىدىن چىقىرىۋەتمەسلىك ۋە ئىددىتىنى ساناش توغرىسىدا

اللہ تائالا شەرەپكە ۋە ھۆرمەتكە ئىگە قىلىدۇرۇش يۈزىسىدىن ئالدى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاندىن پۈتۈن ئۈممەتكە خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئى پەيغەمبەر! (ئۇممىتىڭگە ئېيتقىنكى) سىلەر ئاياللارنى تالاق قىلساڭلار، ئۇلارنىڭ ئىددىتىگە لايىق پەيتتە (يەنى پاكلىق ھالىتىدە) تالاق قىلىڭلار**﴾

ئىمام بۇخارى مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ئايالىنى ھەيزلىك ھالىتىدە تالاق قىلغاندىن كېيىن بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ ناھايىتى قاتتىق ئاچچىقى كەلدى. ئاندىن مۇنداق دېدى: «ئۇ ئايالى بىلەن يېنىشسۇن، ئاندىن ئۇ ھەيزدىن پاكلانغان، ئاندىن قايتا ھەيز كۆرۈپ پاكلانغانغا قەدەر ئۇنى ئەمرىدە ساقلىسۇن، شۇنىڭدىن

www.munber.org

كېيىن ئۇ ئايالنى تالاق قىلماقچى بولسا، ئايالى پاك ھالەتتە ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى تالاق قىلسۇن، ئەنە شۇ غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰه تائالا بۇيرىغان پاكلىق ھالەتتىكى تالاق قىلىشتۇر» دېدى. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەنە شۇ اللّٰه تائالا ئاياللارنى تالاق قىلىشقا بۇيرىغان پاكلىق ھالەتتۇر».

ئىمام مۇسلىم ئىبنى جۇرەجدىن ئەبۇزۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەززەنىڭ ئازات گەردىسى ئابدۇراھمان ئىبنى ئەيمەن ئىبنى ئۆمەردىن: بىر ئادەم ئايالىنى ھەيزلىك ھالىتىدە تالاق قىلغان بولسا سەن بۇ ھەقتە قانداق قارايسەن؟ دەپ سورىدى. مەن ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سېلىپ تۇرغان ئىدىم. ئىبنى ئۆمەر ئۇنىڭ سوئالىغا مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئايالىمنى ھەيزلىك ھالەتتە تالاق قىلدىم، ئۆمەر بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ ئايالى بىلەن يېنىشىۋالسۇن، ئايالى ھەيزدىن پاك بولغان چاغدا، ئاندىن ئۇنى تالاق قىلسۇن ياكى ئەمرىدە ساقلىسۇن» دەپ بۇيرىغان ئىدى، دەپ جاۋاب بەردى.

﴿**ئۇلارنىڭ ئىددىتىگە (لايىق پەيتتەيەنى پاكلىق ھالىتىدە) تالاق قىلىڭلار**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئابدۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: يەنى ئۇلارنى پاكلىق ھالىتىدە، بىر تۆشەكتە بولۇشتىن ئىلگىرى تالاق قىلىڭلار. ئىبنى ئۆمەر، ئەتا، مۇجاھىد، ھەسەن، ئىبنى سىيدىن، قەتادە، مەيمۇن ئىبنى مەھران، مۇقاتىل ئىبنى ھەييان، ئىكرىمە ۋە زەھھاك قاتارلىقلارمۇ بۇ ئايەت ھەققىدە ئابدۇللاھنىڭ سۆزىگە ئوخشاش سۆز قىلغان.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەر كىشى ئايالىنى ھەيزلىك ھالەتتە تالاق قىلالمايدۇ، ئايالى پاكلىق ھالەتتە تۇرغاندا، ناۋادا ئۇ ئايالى بىلەن بىر تۆشەكتە بولغان بولسا تالاق قىلالمايدۇ. پەقەتلا ئايالى ھەيز كۆرۈپ ئاندىن ھەيزدىن پاكلانغانغا قەدەر ئۇنى تالاق قىلمايدۇ. ئايالى پاك بولغاندىلا ئايالىنى بىر تالاق قىلىدۇ. ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: ئايالىنىڭ ھامىلدار بولغانلىقى ئاشكارا بولسا، ئېرى ئۇ ئايالنى تالاق قىلسا بولىدۇ. ئەر كىشى ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن ئايالىنىڭ ھامىلدار بولغانلىقىنى ياكى ھامىلدار بولمىغانلىقىنى بىلمەي تۇرۇپ تالاق قىلىشقا بولمايدۇ. شۇڭا فىقھشۇناسلار تالاقنىڭ ھۆكۈملىرىنى بېكىتىپ، ئۇنى سۈننەت بويىچە قىلىنغان تالاق ۋە بىدئەت بويىچە قىلىنغان تالاق دەپ ئىككى تۈرگە ئايرىدى. سۈننەت بويىچە قىلىنغان تالاق دېگىنىمىز: ئەر كىشى ئايالىنى پاكلىق ھالەتتە، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەستىن تالاق قىلىش ياكى ئايالىنىڭ ھامىلدار بولغانلىقى ئاشكارا بولغاندىن كېيىن تالاق قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. بىدئەت بويىچە قىلىنغان تالاق: بىر تالاق كىشى ئايالىنى ھەيزلىك ھالىتىدە ياكى ئۇ پاك بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن بىر تۆشەكتە بولۇپ، ئۇنىڭ ھامىلدار بولغانلىقىنى ياكى بولمىغانلىقىنى بىلمەي تۇرۇپ تالاق قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. فىقھشۇناسلار سۈننەتمۇ ئەمەس بىدئەتمۇ ئەمەس ئۈچىنچى خىل تالاقنى بېكىتىپ چىققان، بۇ تالاق كىچىكلىكىدىن ھەيز كۆرمەيدىغان ياكى ياشىنىپ قېلىپ ھەيز كۆرۈشتىن توختىغان ئايالنى ۋە نىكاھلانغاندىن كېيىن بىر تۆشەكتە بولۇشتىن ئىلگىرى قويۇۋەتمەكچى بولغان ئايالنى تالاق قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

﴿**نەسەب ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىددەتنى ساناڭلار**﴾ يەنى ئايالنىڭ ئىددىتى ئۇزىراپ كېتىپ ياتلىق بولۇشقا توسالغۇ بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىددەتنىڭ باشلىنىشىنى ۋە تۈگەيدىغان ۋاقتىنى ھېسابلاپ ۋە بىلىپ تۇرۇڭلار. ئىددەت مەسىلىدە ﴿**پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار**﴾.

www.munber.org

تالاق قىلىنغان ئەمما يېنىشىلىشقا بولىدىغان ئايالغا ئىددەت جەريانىدا نەپىقە بېرىش ۋە ئۆي بىلەن تەمىنلەش ئەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئۇلارنىڭ ئىددىتى توشمىغىچە) ئۇلارنى ئۆيلىرىدىن چىقىرىۋەتمەڭلار، ئۇلارمۇ (ئۆيىدىن) چىقمىسۇن**﴾ يەنى ئىددەت جەريانىدا ئۇ ئايالنى ئۆي بىلەن تەمىنلەش ئەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. ئۇ ئايال ئىددەت ئىچىدىلا بولسا، ئەرنىڭ ئۇنى ئۆيىدىن چىقىرىۋېتىش ھەققى يوق، ئايالمۇ ئۆيىدىن چىقىپ كەتسە، بولمايدۇ. چۈنكى، ئېرىنىڭ ئايالى بىلەن ئىددەت ئىچىدە يېنىشىلىش ھەققى بار.

﴿**ئۇلار پەقەت ئوچۇق پاھىشە قىلسىلا ئاندىن (ھەدنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن) چىقىدۇ**﴾ يەنى ئاياللار پەقەت ئوچۇق پاھىشە قىلغاندىلا ئاندىن ئۆيىدىن چىقىدۇ. ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئابباس، سەئىد ئىبنى مۇسەييەب، شابىئى، ھەسەن، ئىبنى سىيرىن، مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئەبۇقەلابە، ئەبۇسالى، زەھھاك، زەيد ئىبنى ئەسلەم، ئەتا خۇراسانى، سۇددى، سەئىد ئىبنى ئەبۇھىلال ۋە باشقىلار كۆرسەتكەندەك ئوچۇق پاھىشە زىنانى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇنداقلا ئۇبەي ئىبنى كەئب ئىبنى ئابباس، ئىكرىمە ۋە باشقىلار ئېيتقاندەك ئوچۇق پاھىشە ئايالىنىڭ ئېرىگە قارىتا كۆڭۈلسىز بولۇشىنى، ئېرىنىڭ تۇغقانلىرىغا بىھۆرمەتلىك قىلىشىنى ۋە ئۇلارغا سۆز - ھەرىكەتتە ئەزىيەت يەتكۈزۈشىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

﴿**ئەنە شۇ اللەنىڭ قانۇنىدۇر**﴾ يەنى الله تائالانىڭ شەرىئەت بەلگىلىمىلىرى ۋە چەكلىمىلىرىدۇر.

﴿**كىمكى اللەنىڭ قانۇنىدىن ھالقىپ كېتىدىكەن**﴾ يەنى بۇ قانۇنغا بويسۇنماي ئۇنىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ، باشقا نەرسىگە ھالقىپ كېتىدىكەن، ﴿**ئۇ ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇ شۇنداق قىلىش بىلەن ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ.

تالاق قىلىنغۇچى ئايالنىڭ ئەرنىڭ ئۆيىدە ئىددەت تۇتۇشىنىڭ پايدىسى توغرىسىدا

﴿**سەن بىلمەيسەنكى، الله شۇنىڭدىن كېيىن (يەنى تالاقتىن كېيىن) بىرەر ئىشنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى مۇمكىن**﴾ يەنى بىزنىڭ تالاق قىلىنغۇچى ئايالنى ئىددەت جەريانىدا ئەرنىڭ ئۆيىدە قالدۇرۇشىمىز پەقەت ئەرنىڭ ئايالنى تالاق قىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلىپ قېلىشى ۋە الله تائالانىڭ ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئايالى بىلەن يېنىشىۋېلىشنى سېلىپ قېلىشى ئۈچۈندۇر. شۇنداق بولۇپ قالسا، ئۇ ئايالى بىلەن ناھايىتى ئاسانلا يېنىشالايدۇ. زۆھرى، ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئابدۇللاھتىن پاتىمە بىنتى قەيسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت يېنىشقىلى بولىدىغان تالاقنى كۆرسىتىدۇ. شەئبى، ئەتا، قەتادە، زەھھاك، مۇقاتىل ئىبنى ھەييان ۋە سەۋرى قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دەپ كۆرسەتكەن.

يېنىشقىلى بولمايدىغان تالاق قىلىنغان ئايالنى نەپىقە ۋە ئۆي بىلەن تەمىنلەش ئەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

سەلەپ ئۆلىمالىرىدىن بىر قىسىم ئالىملار ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەن ئالىملار يېنىشقىلى بولمايدىغان تالاق قىلىنغان ئايالنى ئۆي بىلەن تەمىنلەش ۋاجىب ئەمەس دەپ كۆرسەتتى ۋە بۇ قارىشى ئۈچۈن پاتىمە بىنتى قەيس فەھرىيەنىڭ ھەدىسىنى دەلىل قىلدى. ۋەقە مۇنداق: بۇ ئايالنى ئېرى ئەبۇئەمرى ئىبنى ھەپس ئۈچ تالاق قىلىۋېتىدۇ. ئۇنىڭ ئېرى يەمەندە بولۇپ ئايالىنىڭ يېنىدا ئەمەس ئىدى. ئۇ يەمەندە

www.munber.org

www.munber.org

تۇرۇپ ئايالىنىڭ تالىقىنى ئەۋەتىپ بېرىدۇ ۋە ئۆزىگە ۋەكىل قىلغان كىشى ئارقىلىق ئايالىنىڭ نەپىقىسى ئۈچۈن ئارپا ئەۋەتىپ بېرىدۇ. ئارپىنى كۆرگەن ئايال ۋەكىل بولۇپ كەلگەن ئادەمگە خاپا بولىدۇ. ۋەكىل: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىزگە نەپىقە بېرىش بىزگە ۋاجىپ ئەمەس، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇنداق ئەھۋالدا سىزگە نەپىقە بېرىش ئېرىڭىزگە ۋاجىب ئەمەس» دەيدۇ. ئىمام مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىزنى ئۆي بىلەن تەمىنلەش ئېرىڭىزگە ۋاجىپ ئەمەس» دېگەن ۋە ئۇ ئايالنى ئۇممۇ شەرىك دېگەن ئايالنىڭ ئۆيىدە ئىددەت تۇتۇشقا بۇيرۇغان، كېيىن يەنە مۇنداق دېگەن: «ئۇممۇشەرىك ساھابىلىرىمنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالغان ئايالدۇر، سىز ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنىڭ قېشىدا ئىددەت تۇتۇڭ، ئۇ كۆزى كۆرمەس ئادەمدۇر، سىز ئۆي ئىچىدە كىيىدىغان كىيىملىرىڭىز بىلەن ئازادە يۈرەلەيسىز».

ئىمام ئەھمەد مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئى قەيسىنىڭ قىزى! ماڭا قاراڭ! ئەر ئايالنى يېنىشالايدىغان تالاق قىلغان بولسا، ئۇ ئايالغا نەپىقە بېرىش ۋە ئۆي بىلەن تەمىنلەش ئەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. ئەگەر ئەر ئايالنى يېنىشقىلى بولمايدىغان تالاق قىلىۋەتكەن بولسا، ئايالنى نەپىقە ۋە ئۆي بىلەن تەمىنلەش ئەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنمەيدۇ. سىز ئېرىڭىزنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ پالانى ئايالنىڭ ئۆيىگە ئورۇنلىشىڭ» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ ئايال باشقىلارنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالغان ئايالدۇر، سىز ئىبنى ئۇممۇ مەكتۇمنىڭ ئۆيىگە چۈشۈڭ ئۇ كۆزى كۆرمەس ئادەمدۇر، سىزنى كۆرمەيدۇ» دېدى.

ئەبۇقاسىم تەبرانى، ئامىر شەئبىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن زەھھاك ئىبنى قەيس قۇرەشنىڭ ھەمشىرىسى فاتىمە بىنتى قەيسنىڭ قېشىغا كىردىم. ئۇنىڭ ئېرى مەخزۇم قەبىلىسىدىن ئەبۇئەمر ئىبنى ھەپس دېگەن كىشى ئىدى. ئۇ ئايال مۇنداق دەيدۇ: ئەبۇئەمرى ئىبنى ھەپس يەمەنگە يۈرۈش قىلغان قوشۇن بىلەن كېتىۋېتىپ مېنى تالاق قىلىۋېتىپتۇ. مەن ئېرىمنىڭ تۇغقانلىرىدىن نەپىقە ۋە ئۆي تەلەپ قىلدىم. ئۇنىڭ تۇغقانلىرى: ئېرىڭىز بىزگە ھېچنەرسە ئەۋەتمىدى ۋە بىزنىڭ سىزگە بىرەر نەرسە بېرىشىمىزنى تەۋسىيە قىلمىدى، دېدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! ئەبۇئەمرى ئىبنى ھەپس مېنىڭ تالىقىمنى ئەۋەتىپتۇ. مەن ئۇنىڭ تۇغقانلىرىدىن ماڭا ئۆي ۋە نەپىقە بېرىشنى تەلەپ قىلدىم. ئۇنىڭ تۇغقانلىرى ئېرىڭىز بىزگە بۇ ھەقتە ھېچنەرسە ئەۋەتمەپتۇ، دېدى. دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «شەك - شۈبھىسىزكى، قويۇۋېتىلگەندىن كېيىن ئېرى بىلەن يېنىشالايدىغان ئايالغىلا ئۆي ۋە نەپىقە بېرىلىدۇ. باشقا ئەرگە تېگىپ ئاجراشمىغىچە يېنىشالمايدىغان ئايالنى نەپىقە ۋە ئۆي بىلەن تەمىنلەش ۋاجىپ ئەمەس» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا۟ ذَوَىْ عَدْلٍ مِّنكُمْ
وَأَقِيمُوا۟ ٱلشَّهَـٰدَةَ لِلَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِۦ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل
لَّهُۥ مَخْرَجًا ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَـٰلِغُ أَمْرِهِۦ ۚ
قَدْ جَعَلَ ٱللَّهُ لِكُلِّ شَىْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

ئۇلارنىڭ ئىددىتى توشقان چاغدا، ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە يېنىشىڭلار ياكى ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە ئۇزۇلىشىپ كېتىڭلار، (يېنىشقان، ئاجراشقان چېغىڭلاردا) ئاراڭلاردىن ئىككى ئادىل گۇۋاھچىنى گۇۋاھ قىلىڭلار، خۇدالىق ئۈچۈن (توغرا) گۇۋاھ بولۇڭلار، بۇنىڭ بىلەن (يەنى بۇ ھۆكۈم بىلەن) اللەغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان كىشىگە ۋەز - نەسىھەت قىلىنىدۇ، كىمكى اللەدىن قورقىدىكەن، اللە ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ[2]*. اللە ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ، كىمكى اللەغا تەۋەككۈل قىلسا، اللە ئۇنىڭغا كۇپايە قىلىدۇ، اللە ھەقىقەتەن مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ، اللە ھەقىقەتەن ھەر بىر نەرسە ئۈچۈن مۇئەييەن مىقدار، مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىدى*[3].

تالاق قىلىنغان ئايالنى مەيلى قايسى خىلدىكى ئۇسۇلدا تالاق قىلسۇن ئۇنىڭغا چوقۇم ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئىددەت تۇتۇۋاتقان ئايالنىڭ ئىددىتى تۈگەشكە ئاز قالغان، لېكىن، ئىددەتتىن تولۇق چىقىپ بولمىغان چاغدا ئېرى ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇنقى نىكاھى بىلەن يېنىشىۋېلىشنى ۋە چىرايلىقچە يەنى ئۇ ئايالغا چىرايلىق مۇئامىلە قىلىپ تۇرمۇشنى داۋاملاشتۇرۇشنى قارار قىلىشى كېرەك. ياكى ئۇنىڭ بىلەن چىرايلىقچە يەنى ئۇنى تىللىماستىن، ئازار بەرمەستىن ئۈزۈلۈپ كېتىشكە، ئۇنىڭ تالىقىنى چىرايلىق يول بىلەن بېرىشكە قارار قىلىشى كېرەك.

يېنىشقاندا گۇۋاھچى تۇرغۇزۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿**(يېنىشقان، ئاجراشقان چېغىڭلاردا) ئاراڭلاردىن ئىككى ئادىل گۇۋاھچىنى گۇۋاھ قىلىڭلار**﴾ يەنى ئاياللار بىلەن يېنىشىشقا قارار قىلساڭلار، بۇنىڭغا ئادىل گۇۋاھچىلارنى گۇۋاھ قىلىڭلار. ئىمام ئەبۇداۋۇد ئىبنى ماجەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئىمران ئىبنى ھۇسەيندىن ئايالنى تالاق قىلىۋەتكەن، ئاندىن ئۇ ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن، ئۇ ئايالنى تالاق قىلغان ۋە ئۇنىڭ بىلەن يېنىشقاندىمۇ بىرەر ئادەمنى گۇۋاھ قىلمىغان ئادەمنىڭ ھۆكمىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى سورىدى. ئىمران ئۇ ئادەمگە: ئايالنى تالاق قىلغاندىمۇ سۈننەت بويىچە قىلماپتۇ، يېنىشقاندىمۇ سۈننەت بويىچە يېنىشماپتۇ، ئۇنى تالاق قىلغاندىمۇ ۋە يېنىشقاندىمۇ گۇۋاھچىلارنى گۇۋاھ قىلىشى كېرەك. بۇندىن كېيىن ھەرگىز ئۇنداق ئىشلارنى قىلىشقا بولمايدۇ، دېدى.

ئىبنى جۇرەيج ئەتانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: نىكاھ قىلىش ۋە تالاق قىلىش ۋە يېنىشىش قاتارلىق ئىشلاردا ئىككى ئادىل گۇۋاھچىنى گۇۋاھ قىلمىسا دۇرۇس بولمايدۇ. غالىب ۋە بۈيۈك اللە تائالا بۇ ھەقتە شۇنداق دەپ كۆرسەتتى، لېكىن، پەقەت ئۆزرۈلۈك كىشىلەرلا بۇ ھۆكۈمدىن مۇستەسنا.

﴿**بۇنىڭ بىلەن (يەنى بۇ ھۆكۈم بىلەن) اللەغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان كىشىگە ۋەز - نەسىھەت قىلىنىدۇ**﴾ بىز سىلەرنى بۇ ئىشلاردا ئادىل گۇۋاھچىلارنى گۇۋاھ قىلىشقا ۋە گۇۋاھلىقنى توغرا ئادا قىلىشقا بۇيرۇدۇق. شەك - شۈبھىسىزكى، اللە تائالاغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان كىشىلەرلا بۇ ھۆكۈمگە بويسۇنىدۇ، اللە تائالا بۇ قانۇننى ئاخىرەت يۇرتىدا اللە تائالانىڭ ئازاب قىلىشىدىن قورقىدىغانلار ئۈچۈن يولغا قويدى.

ﷲ تائالانىڭ تەقۋادارلارغا چىقىش يولى ۋە رىزق بېرىدىغانلىقى ۋە ﷲ تائالانىڭ كاپالىتىنىڭ ئۇلار ئۈچۈن يېتەرلىك ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿كىمكى اللەدىن قورقىدىكەن، الله ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ﴾ يەنى كىمكى ﷲ تائالا بۇيرىغان ئىشنى قىلىپ، ﷲ تائالا توسقان ئىشتىن يېنىپ، ﷲ تائالاغا تەقۋادارلىق قىلىدىكەن، ﷲ تائالا ئۇنىڭ ئىشلىرىدا چىقىش يولى بېرىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئويلاپ باقمىغان، خىيالىغىمۇ كەلمىگەن بىر يەردىن رىزق بېرىدۇ.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، قۇرئان كەرىمدە مەنىسى ئەڭ مول ئايەت: ﴿الله ھەقىقەتەن (كىشىلەر ئارىسىدا) ئادىل بولۇشقا، (جىمى خەلققە) ياخشىلىق قىلىشقا، خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە ـ رەھىم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ﴾[1] دېگەن ئايەتتۇر. قۇرئان كەرىمدە ئەڭ چىقىش يولى بېرىدىغان ئايەت ﴿كىمكى اللەدىن قورقىدىكەن، الله ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ﴾ دېگەن ئايەتتۇر. ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: كىمكى ئايالىنى ﷲ تائالا بۇيرىغان بويىچە تالاق قىلسا ﷲ ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ. ئىبنى ئابباس ۋە زەھھاكنىڭمۇ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇشۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ. ئىبنى مەسئۇد ۋە مەسرۇق ﴿كىمكى اللەدىن قورقىدىكەن، الله ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: كىمكى ﷲ تائالانىڭ خالىغان ئادەمگە بېرىدىغانلىقىنى خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى تار قىلىدىغانلىقىنى بىلسە، ﷲ تائالا ئۇنىڭغا ﴿ئويلىمىغان يەردىن﴾ يەنى ئۇ بىلمەيدىغان يەردىن رىزق بېرىدۇ. قەتادە: ﴿كىمكى ﷲ تائالادىن قورقىدىكەن، ﷲ تائالا ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ﴾ يەنى ﷲ تائالا ئۇنى شۈبھىلىك ئىشلاردىن ساقلايدۇ. سەكراتتىكى مۇشەققەتلەردىن قۇتۇلدۇرىدۇ.

﴿الله ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزق بېرىدۇ﴾

﴿كىمكى اللەغا تەۋەككۇل قىلسا، الله ئۇنىڭغا كۇپايە قىلىدۇ﴾ ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئاббاستىن بىر كۈنى ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر ئۇلاغقا مىنگىشىپ كېتىۋاتقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى ئوغۇل مەن ساڭا بىر نەچچە سۆزلەرنى ئۆگىتىپ قويماقچىمەن، ﷲ تائالانى ھىمايە قىلغىن، ﷲ تائالا سېنى ھىمايە قىلىدۇ. ﷲ تائالانى ھىمايە قىلغىن ﷲ تائالا ساڭا ئېغىر كۈنلەردە ياردەم بېرىدۇ، نەرسە سورىساڭ، پەقەت ﷲ تائالادىن سورىغىن، ياردەم تەلەپ قىلساڭ، ﷲ تائالادىنلا تىلىگىن، بىلگىنكى، يەر يۈزىدىن پۈتۈن ئۇممەت ساڭا مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئۈچۈنلا يىغىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار ساڭا پەقەت ﷲ تائالانىلا سېنىڭ مەنپەئەتىڭ ئۈچۈن يېزىۋەتكەن نەرسىدىن ئارتۇق يەتكۈزەلمەيدۇ. پۈتۈن ئۇممەت ساڭا زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن يىغىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار ساڭا پەقەت ﷲ تائالا ساڭا زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن يېزىۋەتكەن نەرسىدىن ئارتۇق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. بەلگىلەنگەن تەقدىرنى يازىدىغان قەلەملەر كۆتۈرۈلدى، تەقدىر يېزىلغان بەتلەر قۇرىدى» بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

﴿الله ھەقىقەتەن مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ﴾ يەنى ﷲ تائالا مەخلۇقاتلىرىغا ئۆزىنىڭ خاھىشى ۋە ئىرادىسى بويىچە ھۆكۈم چىقىرىپ، چىقارغان ھۆكۈملەرنى ئۆز خاھىشى بويىچە ئىجرا قىلىدۇ. ﴿الله

[1] سۈرە نەھل 90 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھەقىقەتەن ھەر بىر نەرسە ئۈچۈن مۇئەييەن مىقدار، مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىدى﴾ اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللہ تائالانىڭ دەرگاھىدا ھەممە نەرسە ئۆلچەملىكتۇر﴾[1].

* * * * * * *

وَٱلَّٰٓـِٔي يَئِسۡنَ مِنَ ٱلۡمَحِيضِ مِن نِّسَآئِكُمۡ إِنِ ٱرۡتَبۡتُمۡ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَٰثَةُ أَشۡهُرٖ وَٱلَّٰٓـِٔي لَمۡ يَحِضۡنَۚ وَأُوْلَٰتُ ٱلۡأَحۡمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعۡنَ حَمۡلَهُنَّۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مِنۡ أَمۡرِهِۦ يُسۡرٗا ﴿٤﴾ ذَٰلِكَ أَمۡرُ ٱللَّهِ أَنزَلَهُۥٓ إِلَيۡكُمۡۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يُكَفِّرۡ عَنۡهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعۡظِمۡ لَهُۥٓ أَجۡرًا ﴿٥﴾

ئاياللىرىڭلارنىڭ ئىچىدىكى ھەيزدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەنلەردىن (يەنى يېشى چوڭ بولغانلىقتىن ھەيز كۆرمەيدىغانلارنىڭ ئىددىتىنىڭ قانچىلىك بولىدىغانلىقىدىن) شۈبھىدە بولساڭلار، ئۇلارنىڭ ئىددىتى ئۈچ ئايدۇر، (كىچىكلىكتىن) ھەيز كۆرمىگەنلەرنىڭ ئىددىتى ھەم ئۈچ ئايدۇر، ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى (مەيلى قويۇۋېتىلگەن بولسۇن، مەيلى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسۇن) بوشىنىش بىلەنلا تۈگەيدۇ، كىمكى اللەدىن قورقىدىكەن، اللہ ئۇنىڭ ئىشىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ[4]. ئەنە شۇ اللەنىڭ سىلەرگە نازىل قىلغان ھۆكمىدۇر، كىمكى اللەدىن قورقىدىكەن، اللہ ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى يوققا چىقىرىدۇ، ئۇنىڭغا كاتتا ساۋاب بېرىدۇ[5].

ياشىنىپ قالغانلىقتىن ھەيز كۆرمەيدىغان ۋە تېخى ھەيز كەلمىگەن كىچىك ئاياللارنىڭ ئىددىتى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە ياشىنىپ قالغانلىقتىن ھەيز توختىغان ئايالنىڭ ئىددىتىنى سۈرە بەقەرەدىكى ئايەتتە كۆرسىتىلگەن بويىچە ھەيز كۆرىدىغان ئاياللارنىڭ ئۈچ قېتىم ھەيز كۆرگەنگە قەدەر ئىددەت تۇتۇشىنىڭ ئورنىغا ئۈچ ئاي قىلىپ بەلگىلىدى. شۇنداقلا تېخى ھېيز كۆرمىگەن يېشى كىچىك ئاياللارنىڭ ئىددىتىنى يېشى چوقلۇقتىن ھەيز توختىغان ئاياللارنىڭ ئىددىتىگە ئوخشاش ئۈچ ئاي قىلىپ بەلگىلىدى. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(كىچىكلىكتىن) ھەيز كۆرمىگەنلەرنىڭ ئىددىتى ھەم ئۈچ ئايدۇر﴾

﴿**شۈبھىدە بولساڭلار**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىككى خىل قاراش بار. ئۇنىڭ بىرىنچىسى: مۇجاھىد، زۆھرە، ئىبنى زەيد قاتارلىقلارغا ئوخشاش بىر قىسىم سەلەپ ئۆلىمالىرىنىڭ قارىشى بولۇپ، ئەگەر بۇ خىلدىكى ئاياللار قان كۆرسە، سىلەر بۇ قاننىڭ ھەيز ياكى ئىستىھاز قېنى ئىكەنلىكىدىن شەكلەنسەڭلار ۋە شۈبھىلەنسەڭلار، بۇنداق ئاياللارنىڭ ئىددىتى ئۈچ ئايدۇر، دېگەنلىكتۇر. ئىككىنچىسى: ئەگەر سىلەر بۇ خىلدىكى ئاياللارنىڭ ئىددىتىنىڭ ھۆكمىنى بىلمىسەڭلار ۋە شۈبھىلەنسەڭلار، بۇنداق ئاياللار نىڭ ئىددىتى ئۈچ ئايدۇر. بۇ قاراش سەئىد ئىبنى جۇبەيردىن رىۋايەت قىلىنغان. بۇ قاراشقا ئىبنى ئابباسمۇ قوشۇلغان. بۇ، ئايەتنىڭ ئاشكارا مەنىسىدىن ئېلىنغان قاراشتۇر. ئىبنى جەرىر بۇ قاراشقا ئۆبەي ئىبنى كەئبدىن رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسنى دەلىل قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆبەي ئىبنى كەئب: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! يېشى كىچىك ۋە يېشى چوڭ بولغانلىقتىن ھەيز كۆرمەيدىغان ئاياللارنىڭ ۋە ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددەت مۇددىتى قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىنمىدىمۇ؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن غالىب ۋە بۈيۈك اللہ:

[1] سۈرە رەئىد 8 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئايالىرىڭلارنىڭ ئىچىدىكى ھەيزدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەنلەردىن (يەنى يېشى چوڭ بولغانلىقتىن ھەيز كۆرمەيدىغانلارنىڭ ئىددىتىنىڭ قانچىلىك بولىدىغانلىقىدىن) شۈبھىدە بولساڭلار، ئۇلارنىڭ ئىددىتى ئۈچ ئايدۇر، (كىچىكلىكتىن) ھەيز كۆرمىگەنلەرنىڭ ئىددىتى ھەم ئۈچ ئايدۇر، ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى (مەيلى قويۇۋېتىلگەن بولسۇن، مەيلى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسۇن) بوشىنىش بىلەنلا تۈگەيدۇ﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

بۇ ھەدىسنى ئىبنى ئەبۇھاتەم ئۇبەي ئىبنى كەئبتىن تېخىمۇ ئەتراپلىق قىلىپ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاياللارنىڭ ئىددىتى ھەققىدە سۈرە بەقەرەدىكى بايان قىلىنغان ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن مەدىنىدىكى كىشىلەرنىڭ: قۇرئاندا كىچىكلىكتىن ھەيز كۆرمىگەن ۋە يېشى چوڭ بولغانلىقتىن ھەيز كۆرۈشتىن توختىغان ۋە ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى بايان قىلىنماپتۇ، دېگەنلىكىنى يەتكۈزدۈم، شۇنىڭ بىلەن ئىددىتى بايان قىلىنماي قالغان بۇ ئاياللار ھەققىدە: **﴿ئايالىرىڭلارنىڭ ئىچىدىكى ھەيزدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەنلەردىن (يەنى يېشى چوڭ بولغانلىقتىن ھەيز كۆرمەيدىغانلارنىڭ ئىددىتىنىڭ قانچىلىك بولىدىغانلىقىدىن) شۈبھىدە بولساڭلار، ئۇلارنىڭ ئىددىتى ئۈچ ئايدۇر، (كىچىكلىكتىن) ھەيز كۆرمىگەنلەرنىڭ ئىددىتى ھەم ئۈچ ئايدۇر﴾** دېگەن ئايەت نازىل بولدى.

ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى توغرىسىدا

﴿ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى (مەيلى قويۇۋېتىلگەن بولسۇن، مەيلى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسۇن) بوشىنىش بىلەنلا تۈگەيدۇ﴾

الله تائالا بۇ ئايەتتە ھامىلدار ئايالنىڭ ئىددىتىنىڭ مەيلى ئۇ تالاق قىلىنغان بولسۇن ياكى ئېرى ئۆلگەن بولسۇن، ئۇ بالىنى تۇغۇش بىلەنلا تۈگەيدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. بۇ كۆپ ساندىكى سەلەپ ۋە خەلەپ ئۆلىمالىرىنىڭ قارىشىدۇر. بۇ قاراش بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلگىنىدەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدىمۇ كۆرسىتىلگەن.

ئىمام بۇخارى ئەبۇسەلەمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئىبنى ئابباسنىڭ يېنىغا كېلىپ: ماڭا ئېرى ئۆلۈپ كېتىپ **40** كۈندىن كېيىن يەڭگىگەن ئايالنىڭ ھۆكمى ھەققىدە پەتىۋا بەرگىن، دېدى. ئەبۇھۇرەيرە ئىبنى ئابباسنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى، ئىبنى ئابباس: ئۇ ئايال ئىددەت بېكىتىلگەن ئىككى ئاي ۋاقىتتىن ئۇزاقراق ئىددەت تۇتىدۇ، دەپ پەتىۋا بەردى. مەن: **﴿ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى (مەيلى قويۇۋېتىلگەن بولسۇن، مەيلى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسۇن) بوشىنىش بىلەنلا تۈگەيدۇ﴾** دېگەن ئايەتنى ئوقۇدۇم، دېدىم. ئەبۇھۇرەيرىمۇ: مەن قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى ئەبۇسەلەمەنىڭ سۆزىنىڭ تەرەپتارىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئىبنى ئابباس خىزمەتچىسى كۆرەيبنى ئۇممۇلسەلەمەنىڭ قېشىغا ئۇنىڭدىن بۇ مەسىلىنى سوراپ كېلىشكە ئەۋەتتى. ئۇممۇ سەلىمە مۇنداق دېدى: سەبىئە ئەسلەمىيە دېگەن ئايالنىڭ ئېرى شېھىت بولغاندا بۇ ئايال ھامىلدار ئىدى. ئۇ ئېرى ئۆلۈپ كېتىپ **40** كۈندىن كېيىن يەڭگىدى، شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئايالغا ياتلىق بولۇشقا تەلەپ قويۇلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالنىڭ نىكاھىنى ئوقۇپ بەردى. ئۇ ئايالغا تەلەپ قويغانلارنىڭ ئىچىدە ئەبۇسانابىل دېگەن كىشى بار ئىدى، دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد مىسۋەر ئىبنى مەخرەمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سەبىئە ئەسلەمىيە دېگەن ئايالنىڭ ئېرى ۋاپات بولۇپ كەتكەندە بۇ ئايال ھامىلدار ئىدى. بۇ ئايال ئۇزاق ئۆتمەيلا يەڭگىدى. بۇ ئايالنىڭ نىفاس كۈنلىرى تۈگىگەندە ئۇ ئايالنى ئەمرىگە ئېلىشنى خالايدىغانلار ئەلچى بولۇپ كەلدى.

www.munber.org

شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ياتلىق بولۇش توغرىلىق رۇخسەت سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ياتلىق بولۇشىغا رۇخسەت قىلدى، شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايال ياتلىق بولدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، نەسەئى، ئىبنى ماجە قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان.

ئىمام مۇسلىم ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئاتام ئۆمەر ئىبنى ئابدۇللاھقا خەت يېزىپ، خېتىدە ئۇنى ھارىسنىڭ قىزى سەبىئە ئەسلەمىيەنىڭ قېشىغا كىرىپ، ئۇنىڭدىن ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ياتلىق بولۇش ھەققىدە سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭغا نېمە دېگەنلىكىنى سوراپ بېقىشنى بۇيرۇدى. ئۆمەر ئىبنى ئابدۇللاھ ئاتامغا جاۋاپ خەت يېزىپ سەبىئە ھەققىدە بىلگەنلىرىنى مۇنداق خەۋەر قىلدى.

سەبىئە دېگەن ئايال سەئد ئىبنى خەۋلەنىڭ ئايالى بولۇپ سەئد بەدرى ئۇرۇشىغا قاتناشقان ساھابە ئىدى. ئۇنىڭ ئېرى ۋىدالىشىش ھەججىدە ۋاپات بولۇپ كەتتى. ئۇ چاغدا بۇ ئايال ھامىلدار ئىدى. ئۇ ئېرى ۋاپات بولۇپ ئانچە ئۇزاق ئۆتمەيلا يەڭگىدى، ئۇ ئايال نىفاستتىن پاكلانغاندىن كېيىن لايىق چىقىپ قېلىشنى ئۈمىد قىلىپ چىرايلىق ياساندى، ئەبۇسانابىل ئىبنى بەئكەك ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ: ئەجەپمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپسىز، ياتلىق بولۇشنى خالايدىغاندەك قىلىسىز. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىز تۆت ئاي ئون كۈن توشقازمىغىچىلىك ياتلىق بولالمايسىز، دېدى.

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇللاھ خېتىدە سەبىئەنىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكىنى يازىدۇ: ئەبۇسانابىل ماڭا شۇ سۆزلەرنى قىلغاندىن كېيىن مەن زىنىنەتلىنىش ئۈچۈن كىيگەن كىيىملىرىمنى سېلىۋېتىپ، كەچ كىرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن ماڭا بۇ ھەقتە پەتۋا بېرىشىنى سورىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ يەڭگىگەنلىكىمنىڭ ئىددەتتىن چىققانلىقىم ئىكەنلىكىنى، ئەگەر ماڭا لايىق چىقىپ قالسا ياتلىق بولۇشۇمغا بولىدىغانلىقىنى دەپ بەردى.

﴿**كىمكى اللەدىن قورقىدىكەن، الله ئۇنىڭ ئىشىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا ئۇنىڭغا پات يېقىندا بىر چىقىش يولى بېرىدۇ. ﴿**ئەنە شۇ اللەنىڭ سىلەرگە نازىل قىلغان ھۆكمىدۇر**﴾ يەنى ئەنە شۇ الله تائالانىڭ سىلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق نازىل قىلغان ھۆكمى ۋە شەرئەت پرىنسىپلىرىدۇر. ﴿**كىمكى اللەدىن قورقىدىكەن، الله ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى يوققا چىقىرىدۇ، ئۇنىڭغا كاتتا ساۋاب بېرىدۇ**﴾. يەنى ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى يوققا چىقىرىپ ئاز ئەمەلگە كۆپ ساۋاب بېرىدۇ.

* * * * * * *

أَسۡكِنُوهُنَّ مِنۡ حَيۡثُ سَكَنتُم مِّن وُجۡدِكُمۡ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُواْ عَلَيۡهِنَّۚ وَإِن كُنَّ أُوْلَٰتِ
حَمۡلٖ فَأَنفِقُواْ عَلَيۡهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعۡنَ حَمۡلَهُنَّۚ فَإِنۡ أَرۡضَعۡنَ لَكُمۡ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأۡتَمِرُواْ بَيۡنَكُم
بِمَعۡرُوفٖۖ وَإِن تَعَاسَرۡتُمۡ فَسَتُرۡضِعُ لَهُۥٓ أُخۡرَىٰ ٦ لِيُنفِقۡ ذُو سَعَةٖ مِّن سَعَتِهِۦۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيۡهِ رِزۡقُهُۥ
فَلۡيُنفِقۡ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَاۚ سَيَجۡعَلُ ٱللَّهُ بَعۡدَ عُسۡرٖ يُسۡرٗا ٧

ئۇلارنى (يەنى قويۇۋېتىلگەن ئاياللىرىڭلارنى) قۇدرىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئۆزەڭلار ئولتۇرۇۋاتقان جايىڭلارنىڭ بىر قىسمىدا ئولتۇرغۇزۇڭلار، ئۇلارنى تەڭلىكتە قالدۇرۇش ئۈچۈن زىيان يەتكۈزمەڭلار (يەنى ئۇلارنى چىقىپ كېتىشكە مەجبۇرلاش ئۈچۈن تۇرالغۇ جەھەتتىن، نەپىقە جەھەتتىن قىسماڭلار)، ئەگەر ئۇلار

www.munber.org

ھامىلدار بولسا، بوشانغانغا قەدەر ئۇلارنى تەمىنلەڭلار، ئەگەر ئۇلار سىلەر ئۈچۈن (بالىلىرىڭلارنى) ئېمىتىپ بەرسە، ئۇلارنىڭ (ئېمىتىش) ھەققىنى بېرىڭلار، ھەققانىي ئاساستا ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىڭلار، ئەگەر پىكىردە كېلىشەلمىسەڭلار، ئۇنى (يەنى بالىنى) باشقا بىر ئايال ئېمىتسۇن[6]*. باي ئادەم (ئايالىنى ۋە بالىسىنى) ئۆزىنىڭ بايلىقىغا يارىشا تەمىنلىسۇن، رىزقى تار قىلىنغان ئادەم اللەنىڭ ئۇنىڭغا بەرگىنىگە يارىشا تەمىنلىسۇن (يەنى ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىغا يارىشا خىراجەت قىلسۇن). اللە ئىنساننى پەقەت تاقىتى يېتىدىغان ئىشقىلا تەكلىپ قىلىدۇ (يەنى پېقىر ئادەمنى باينى تەكلىپ قىلغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ)، اللە قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئاسانلىقنى بېرىدۇ (يەنى پېقىرلىقتىن كېيىن بايلىقنى بېرىدۇ)*[7].

تالاق قىلىنغان ئايالنىڭ ئېرىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىغا يارىشا ئۆي بىلەن تەمىنلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بەندىلىرىنى ئەگەر ئۇلاردىن بىرى ئايالىنى قويۇۋەتسە، ئايالنىڭ ئىددىتى تۈگىگەنگە قەدەر ئۆي بىلەن تەمىنلەشكە بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنى (يەنى قويۇۋېتىلگەن ئاياللىرىڭلارنى) قۇدرىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئۆزەڭلار ئولتۇرۇۋاتقان جايىڭلارنىڭ بىر قىسمىدا ئولتۇرغۇزۇڭلار**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، ۋە بىر قانچە كىشىلەر مۇنداق دەيدۇ: يەنى تۇرمۇش ئەھۋالىڭلارغا يارىشا ئۇلارنى ئۆي بىلەن تەمىنلەڭلار. قاتادە مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر سەن ئايالنى ئولتۇرغۇزغۇدەك ئۆي تاپالمىساڭ ئۇنى ئۆز ئۆيۈڭنىڭ يېنىدا ئۆي تەييارلاپ ئولتۇرغۇزغىن.

تالاق قىلىنغان ئايالنى تەڭلىكتە قالدۇرۇشتىن توسۇش توغرىسىدا

﴿**ئۇلارنى تەڭلىكتە قالدۇرۇش ئۈچۈن زىيان يەتكۈزمەڭلار (يەنى ئۇلارنى چىقىپ كېتىشكە مەجبۇرلاش ئۈچۈن تۇرالغۇ جەھەتتىن، نەپىقە جەھەتتىن قىسماڭلار)**﴾ مۇقاتىل ئىبنى ھەييان بۇ ئايەتتە ئايالنىڭ مال - مۈلكىنى ئېرىگە تاشلاپ بېرىشىنى ياكى ئايالنىڭ ئەرنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ كېتىشى ئۈچۈن ئەرنىڭ قەستەن بۇ ئايالنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشتىن توسۇش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. سەۋرى مەنسۇردىن ئەبۇزەھاكنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت ئەرنىڭ ئايالنى تالاق قىلىپ ئاندىن ئايالنىڭ ئىددىتى توشۇشقا ئىككى كۈن قالغاندا ئايالى بىلەن يېنىۋېلىشتەك قىلمىشنى قىلىشتىن توسىدۇ، چۈنكى ئۇ ئەرنىڭ شۇنداق قىلىشى ئايالىغا قەستەن زىيان يەتكۈزۈشنى كۆزلىگەنلىكتۇر.

قايتا نىكاھ ئوقۇماستىن يېنىشىۋېلىشقا بولمايدىغان ھامىلدار ئايالنى تاكى ئۇ يەڭگىپ بولغىچە تەمىنلەشنىڭ ئەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن مەجبۇرىيەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئەگەر ئۇلار ھامىلدار بولسا، بوشانغانغا قەدەر ئۇلارنى تەمىنلەڭلار**﴾ ئەگەر قويۇۋېتىلگەن ئايال ھامىلدار بولسا، ئۇ يەڭگىگىچىلىك ئۇنى تەمىنلەش ئەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدىغانلىقتىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈم دەل قايتا نىكاھ ئوقۇمىغىچىلىك يېنىشقىلى بولمايدىغان ئايال ئۈچۈندۇر. چۈنكى، نىكاھسىز يېنىشقىنىلىشىپ يېنىۋالغىلى بولىدىغان ئايالنى تەمىنلەش ئۇ مەيلى ھامىلدار بولسۇن ياكى بولمىسۇن، ئەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدىغانلىقى ئېنىقتۇر.

www.munber.org

قويۇۋېتىلىگەن ئايال بالىنى ئېمىتىپ بەرسە ئېمىتىپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن ھەق ئېلىشقا ھەقلىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئەگەر ئۇلار سىلەر ئۈچۈن (بالىلىرىڭلارنى) ئېمىتىپ بەرسە**﴾ يەنى تالاق قىلىنغان ھامىلدار ئايال يەڭگىپ بولۇشى بىلەن ئىددەتتىن چىققان بولىدۇ ـ دە، نىكاھسىز يېڭىشقىلى بولمايدىغان ھالەتكە ئۆتىدۇ. بۇ چاغدا بالىنى ئېمىتىپ بېرىش ياكى ئېمىتىپ بەرمەسلىك ئانىنىڭ ئۆزىنىڭ ئىختىيارلىقىدا بولىدۇ. ئايالنىڭ بۇ ئىختىيارلىقى بالىنى ئوغۇز سۈتىنى ئېمىتىپ بەرگەندىن كېيىن بولىدۇ. چۈنكى، ئانا بالىنىڭ ئوغۇز سۈتىنى چوقۇم ئېمىتىشى كېرەك. ئەگەر بۇ ئايال بالىسىنى ئېمىتىپ بەرسە، باشقىلارنىڭ بالىسىنى ئېمىتىپ بېرىپ ھەق ئالىدىغان ئاياللارنىڭ باراۋىرىدە ھەق ئېلىش ھوقۇقى بار. بۇنداق ئەھۋالدا ئانا بالىنىڭ دادىسى بىلەن ياكى بالىنىڭ ۋەلىيسى بىلەن ئۇنى ئېمىتىپ بېرىش ئۈچۈن مۇئەييەن مىقداردا ھەق ئېلىشقا كېلىشسە بولىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر ئۇلار سىلەر ئۈچۈن (بالىلىرىڭلارنى) ئېمىتىپ بەرسە، ئۇلارنىڭ (ئېمىتىش) ھەققىنى بېرىڭلار**﴾

﴿**ھەققانىي ئاساستا ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىڭلار**﴾ يەنى سىلەرنىڭ ئىشىڭلار ئۆز ئارا زىيان سالمايدىغان ئاساستا مەسلىھەت بىلەن بولسۇن. الله تائالا بۇ ھەقتە سۈرە بەقەرەدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئانىنى بالىسى سەۋەبلىك زىيان تارتقۇزماسلىق، ئاتىنىمۇ بالىسى سەۋەبلىك زىيان تارتقۇزماسلىق لازىم﴾[1].

﴿**ئەگەر پىكىردە كېلىشەلمىسەڭلار، ئۇنى (يەنى بالىنى) باشقا بىر ئايال ئېمىتسۇن**﴾ يەنى ئايال ئېمىتىش ھەققىنى كۆپ تەلەپ قىلسا ئەر ئۇنى قوبۇل قىلمىسا ياكى ئەر كېلىشكەن ھەقتىن ئاز بەرسە، بۇ سەۋەپتىن ئەر بىلەن ئايال ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ تۇغۇلسا، بالىنى ئانىسىدىن باشقا بىر ئايال ئېمىتىپ بەرسۇن، گەرچە ئانا ئۆز بالىسىنى ئېمىتىشكە ئەڭ ھەقلىق تۇرۇقلۇق ئۇ ئەر ـ ئايال كېلىشەلمەسلىكتىن ئۇ بالىسىنى باشقا بىر ئايالنىڭ ئېمىتىپ بېرىشىگە رازى بولىدىغان بولسا، بۇ ئىشنى مۇشۇنداق ھەل قىلماي بولمايدۇ.

﴿**باي ئادەم (ئايالىنى ۋە بالىسىنى) ئۆزىنىڭ بايلىقىغا يارىشا تەمىنلىسۇن**﴾ يەنى بالىنىڭ دادىسى ياكى ئۇنىڭ ۋەلىسى ئۆزىنىڭ ھالىغا قارىتا بالىنى تەمىنلىسۇن.

﴿**رىزقى تار قىلىنغان ئادەم اللەنىڭ ئۇنىڭغا بەرگىنىگە يارىشا تەمىنلىسۇن (يەنى ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىغا يارىشا خىراجەت قىلسۇن). الله ئىنساننى پەقەت تاقىتى يېتىدىغان ئىشقىلا تەكلىپ قىلىدۇ (يەنى پېقىر ئادەمنى بايىنى تەكلىپ قىلغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ)**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿الله تائالا ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ﴾[2].

تەقۋادار بىر ئايالنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

﴿**الله قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئاسانلىقنى بېرىدۇ (يەنى پېقىرلىقتىن كېيىن بايلىقنى بېرىدۇ)**﴾ بۇ الله تائالانىڭ ۋەدىسىدۇر، الله تائالانىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر. ئۇ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. الله تائالا

---

[1] سۈرە بەقەرە 233 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 286 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئاسانلىق بېرىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەلۋەتتە ھەر بىر مۇشكۈللۈك بىلەن بىر ئاسانلىق بار. ئەلۋەتتە ھەر بىر مۇشكۈللۈك بىلەن بىر ئاسانلىق بار﴾[1].

ئىمام ئەھمەد ئەبۇھۇرەيرەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ناھايىتى بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادەم ئۆيلەنگەن بولۇپ، ئەر ئايال ئىككىسىلا بىرەر تاپاۋەت قىلالمايدىكەن. بىر كۈنى بۇ ئادەم سەپەردىن قايتىپ كېلىپ، قورسىقى ئاچ، ئۇستى بېشىنى تۇپا چاڭ باسقان ھالدا ئايالىنىڭ قېشىغا كىرىپ ئايالىغا: يېگىدەك بىر نەرسە بارمۇ؟ دەيدۇ ئايال: ھەئە! خۇش خەۋەر ئېلىڭ بىزگە الله تائالانىڭ بەرگەن رىزقى كەلدى، دەيدۇ. ئەر ـ ئايالنى ئۆزىگە تاماق كەلتۈرۈشكە بۇيرۇپ نېمىگە قاراپ تۇرىسىز، ماڭا يېگۈدەك بىر نەرسە بەرمەمسىز؟ دەيدۇ. ئايال: بولىدۇ، بىر ئاز كۈتۈڭ، دەپ الله تائالانىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ تۇرىۋېرىدۇ. ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتىدۇ. ئەر ئايالىغا: نېمىگە تۇرىسىز؟ قوپۇڭ ماڭا تاماق بېرىڭ يېگۈدەك بىر نەرسە ئەكىلىڭ. مەن ئاچلىقتىن ئۆلەي دېدىم، دەيدۇ. ئايال: بولىدۇ، مانا ھازىرلا تونۇرنى ئاچىمىز ئالدىراپ كەتمەڭ، دەيدۇ. ئەر بىر ھازاغىچە جىم بولۇپ قالىدۇ. ئاخىرى ئېرىنىڭ ئۆزىگە بىر نەرسە دەي دەپ تۇرغانلىقىنى سەزگەن ئايال ئۆزىلا گەپ باشلاپ: تونۇرغا قاراپ باقاي، دەيدۇ ۋە ئورنىدىن قوپۇپ تونۇرغا قاراپ تونۇرنىڭ ئىچىدە يېرىم قىلىپ پارچىلانغان قوي گۆشلىرى بىلەن تولغانلىقىنى ۋە ئىككى ياغۇنچاق تېشىنىڭ ئۇن تارتىۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئايال تۈگمەندىكى ئۇنلارنى پاكىز يىغىپ ئالىدۇ، تونۇردىكى قوي گۆشلىرىنى چىقىرىدۇ.

ئەبۇھۇرەيرە بۇ قىسسىنى بايان قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جېنى ئىلكىدە بولغان زات الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر ئۇ ئايال تۈگمەندىكى ئۇننى ئۈنچىلىك دەرىجىدە پاكىز يىغىپ ئېلىۋالمىغىنىدا، ئۇ ياغۇنچاق ئۇ ئايالغا تاكى قىيامەت كۈنىگىچە ئۇن تارتىپ بەرگەن بولاتتى» دېگەن.

* * * * * * *

وَكَأَيِّن مِّن قَرۡيَةٍ عَتَتۡ عَنۡ أَمۡرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِۦ فَحَاسَبۡنَٰهَا حِسَابٗا شَدِيدٗا وَعَذَّبۡنَٰهَا عَذَابٗا
نُّكۡرٗا ٨ فَذَاقَتۡ وَبَالَ أَمۡرِهَا وَكَانَ عَٰقِبَةُ أَمۡرِهَا خُسۡرًا ٩ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمۡ عَذَابٗا شَدِيدٗاۖ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ
يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْۚ قَدۡ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيۡكُمۡ ذِكۡرٗا ١٠ رَّسُولٗا يَتۡلُواْ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ مُبَيِّنَٰتٖ
لِّيُخۡرِجَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِۚ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعۡمَلۡ صَٰلِحٗا
يُدۡخِلۡهُ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ قَدۡ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ لَهُۥ رِزۡقًا ١١

نۇرغۇن شەھەرنىڭ ئاھالىلىرى پەرۋەردىگارىنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئەمرىدىن باش تارتتى، ئۇلاردىن قاتتىق ھېساب ئالدۇق ۋە ئۇلارنى قاتتىق جازالىدۇق﴿8﴾. ئۇلار قىلمىشلىرىنىڭ ۋابالىنى تېتىدى، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنىڭ ئاقىۋىتى زىيان تارتىشتىن ئىبارەت بولدى﴿9﴾. الله ئۇلارغا (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازاب تەييارلىدى، ئى ئىمان ئېيتقان ئەقىل ئىگىلىرى! اللهدىن قورقۇڭلار، الله سىلەرگە قۇرئاننى نازىل قىلدى﴿10﴾. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى قاراڭغۇلۇقتىن نۇرغا چىقىرىش ئۈچۈن

[1] سۈرە ئىنشىراھ 5 ــ 6 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

سىلەرگە اللەنىڭ روشەن ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان پەيغەمبەرنى ئەۋەتتى، كىمكى اللەغا ئىمان ئېيتىدىكەن ۋە ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، (اللە) ئۇنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، اللە ئۇلارغا ئېسىل رىزىق (يەنى جەننەتنىكى رىزىق ۋە نېمەتلەرنى) بېرىدۇ[11].

پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرىدىن باش تارتقانلارنىڭ جازالىنىشى توغرىسىدا

اللە تائالا ئۆزىنىڭ بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلغان، پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان، ئۆزى بەلگىلەپ بەرگەن يولدىن باشقا يولغا ماڭغان كىشىلەرنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇپ ۋە شۇ سەۋەب بىلەن ئىلگىرى ئۆتكەن نۇرغۇن ئۇممەتلەرگە چۈشكەن ئازابتىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**نۇرغۇن شەھەرنىڭ ئاھالىلىرى پەرۋەردىگارىنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئەمرىدىن باش تارتتى**﴾ يەنى ئۇلار ھەددىدىن ئېشىپ چوڭچىلىق قىلىپ اللە تائالانىڭ ئەمرىگە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئەمرىگە ئەگىشىشتىن باش تارتتى.

﴿**ئۇلاردىن قاتتىق ھېساب ئالدۇق ۋە ئۇلارنى قاتتىق جازالىدۇق**﴾ يەنى ئۇلارنى قاتتىق رەسۋا قىلدۇق ۋە قاتتىق خار قىلدۇق. ﴿**ئۇلار قىلمىشلىرىنىڭ ۋابالىنى تېتىدى**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئەمرىگە قارشىلىق قىلغانلىقىنىڭ جازاسىنى تېتىدى ۋە پۇشايمان ئەسقاتمايدىغان يەردە پۇشايمان قىلدى.

﴿**ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنىڭ ئاقىۋىتى زىيان تارتىشتىن ئىبارەت بولدى. اللە ئۇلارغا (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازاب تەييارلىدى**﴾ يەنى اللە تائالا ئۇلارنى دۇنيادا جازالاش بىلەن بىرگە ئاخىرەتتىمۇ ئۇلارغا قاتتىق ئازاب تەييارلىدى.

اللە تائالا ئەنە شۇنداق كىشىلەرنىڭ قىسسىلىرىنى خەۋەر قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئى ئىمان ئېيتقان ئەقىل ئىگىلىرى! اللە تائالادىن قورقۇڭلار**﴾ ئى ساغلام چۈشەنچە ئىگىلىرى! سىلەر ئۇلاردەك بولماڭلار، ئۇلاردەك بولساڭلار، ئۇلارغا يەتكەن قاتتىق ئازاب سىلەرگىمۇ يېتىدۇ.

﴿**ئى ئىمان ئېيتقان**﴾ يەنى اللە تائالانى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى تەستىق قىلغان ئەقىل ئىگىلىرى ﴿**اللە تائالا سىلەرگە قۇرئاننى نازىل قىلدى**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿**قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز نازىل قىلدۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز**﴾[1].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپىتى توغرىسىدا

﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى قاراڭغۇلۇقتىن نۇرغا چىقىرىش ئۈچۈن سىلەرگە اللەنىڭ روشەن ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان پەيغەمبەرنى ئەۋەتتى**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(بۇ قۇرئان شۇنداق) كىتابتۇركى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنى ساڭا كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن قاراڭغۇلۇقتىن (يەنى كۇفرىدىن) يورۇقلۇققا (يەنى ئىمانغا) چىقىرىشىڭ ئۈچۈن، غالىب، (ھەممە تىللاردا) مەدھىيىلەنگەن اللە نىڭ يولىغا (باشلىشىڭ ئۈچۈن) نازىل قىلدۇق﴾[2] ﴿اللە مۆمىنلەرنىڭ ئىگىسىدۇر، ئۇلارنى (كۇفرىنىڭ) زۇلمىتىدىن (ئىماننىڭ) يورۇقلۇقىغا چىقىرىدۇ﴾[3] يەنى

[1] سۈرە ھجر 9 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئىبراھىم 1ـ ئايەت.
[3] سۈرە بەقەر 257 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ﷲ تائالا مۆمىنلەرنى كۇفرىنىڭ ۋە نادانلىقنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن ئىمانىنىڭ ۋە ئىلىم ـ مەرىپەتنىڭ نۇرىغا چىقىرىدۇ. ۋەھيى بىلەن ھىدايەتكە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقى ئۈچۈن ﷲ تائالا ئۆزى نازىل قىلغان ۋەھيىنى ”نۇر“ دەپ ئاتىدى. شۇنداقلا ۋەھيىنىڭ دىللارغا ھاياتلىق بېغىشلايدىغانلىقى ئۈچۈن ﷲ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق، سەن (ۋەھيىدىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ، لېكىن بىز قۇرئاننى بىر نۇر قىلدۇقكى، ئۇنىڭ بىلەن بەندىلىرىمىزدىن خالىغان كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىمىز. شەك ـ شۈبھىسىزكى، سەن توغرا يولغا باشلايسەن﴾[1].

﴿كىمكى اللهغا ئىمان ئېيتىدىكەن ۋە ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، (الله) ئۇنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ. الله ئۇلارغا ئېسىل رىزىق (يەنى جەننەتتىكى رىزىق ۋە نېمەتلەرنى) بېرىدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدىغان ئايەتلەرنىڭ تەپسىرى يۇقىرىدا كۆپ قېتىم تەكرارلاندى. ئۇنى بۇ يەردە قايتا تەكرارلاش ھاجەتسىز.

* * * * * * *

ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبۡعَ سَمَٰوَٰتٍ وَمِنَ ٱلۡأَرۡضِ مِثۡلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ ٱلۡأَمۡرُ بَيۡنَهُنَّ لِتَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عِلۡمَۢا ﴿١٢﴾

الله يەتتە ئاسماننى ياراتتى، زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەنى يەتتە قىلىپ) ياراتتى، اللەنىڭ ئەمرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جارى بولۇپ تۇرىدۇ، (سىلەرگە بۇنى بىلدۈرۈشۈم) اللەنىڭ ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە اللەنىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈندۇر﴿12﴾.

ﷲ تائالانىڭ مۇكەممەل قۇدرىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا

ﷲ تائالا يولغا قويغان توغرا دىنىنىڭ ئۇلۇغ دىن ئىكەنلىكىنى ئىنسانلارغا ھېس قىلدۇرۇش (ئۈچۈن ﷲ تائالا) ئۆزىنىڭ مۇكەممەل قۇدرىتىدىن ۋە كاتتا پادىشاھلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿الله يەتتە ئاسماننى ياراتتى﴾** ﷲ تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىگە ئېيتقان سۆزىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: ﴿سىلەر كۆرمىدىڭلارمىكىن، الله قانداق قىلىپ يەتتە ئاسماننى بىرىنىڭ ئۈستىدە بىرىنى قىلىپ ياراتتى﴾[2].

ﷲ تائالا يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿يەتتە ئاسمان ـ زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار اللەنى پاك دەپ بىلىدۇ﴾[3]

﴿زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەنى يەتتە قىلىپ) ياراتتى﴾ بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى زېمىندىن بىر غېرىچ چاغلىق يەرنى زۇلۇم بىلەن ئىگەللىۋالسا، قىيامەتتە بويىنىغا يەتتە قات زېمىنغىچە تاقاق سېلىنىدۇ». ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «... ئۇنى يەتتە زېمىنغىچە يەر يۇتۇپ كەتتى».

---

[1] سۈرە شۇرا 52 ـ ئايەت.
[2] سۈرە نۇھ 15 ـ ئايەت.
[3] ئىسرا 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كىمكى: يەتتە قات زېمىندىن زېمىنىنىڭ يەتتە بۆلۈكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەن خاتا قاراشتا بولسا، ئۇ ھەقىقەتەن ھەقتىن تولىمۇ يىراقلاشقان، خاتا نەزەرىيەدە قايمۇقۇپ، ھېچ قانداق دەلىل ـ پاكىتسىز قۇرئان بىلەن ھەدىسكە قارشى چىققان بولىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە تالاقنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. جىمى ھەمدۇ سانا ۋە مەدھىيە الله تائالاغا خاستۇر.

www.munber.org